

Я.А. Панфілова, здоб. PhD (*ДБТУ, Харків*)

Т.О. Ставерська, канд. екон. наук, доц. (*ДБТУ, Харків*)

ТЕНДЕНЦІ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна завжди має негативний вплив на економіку, і суб'єкти малого й середнього бізнесу (МСБ), які є одним із основних стовпів економічного розвитку, не є винятком.

Серед основних проблем, з якими стикнулися суб'єкти МСБ за цей час, можна виокремити:

1. Зниження попиту і падіння прибутків: Конфліктна ситуація спричиняє загальне зниження попиту на товари і послуги. Люди стають більш обережними щодо своїх витрат, що призводить до падіння продажів для багатьох малих бізнесів. Це може призвести до зменшення прибутків і утруднення у погашенні кредитів та фінансуванні діяльності.

2. Обмежені можливості доступу до фінансування: Війна часто спричиняє складні умови для банків та інших фінансових установ. Фінансування малого бізнесу стає менш доступним через зростання кредитних ризиків і недостатню ліквідність банків. Це може призвести до відмов у наданні кредитів або підвищення відсоткових ставок, що ускладнює залучення необхідних коштів для розвитку бізнесу.

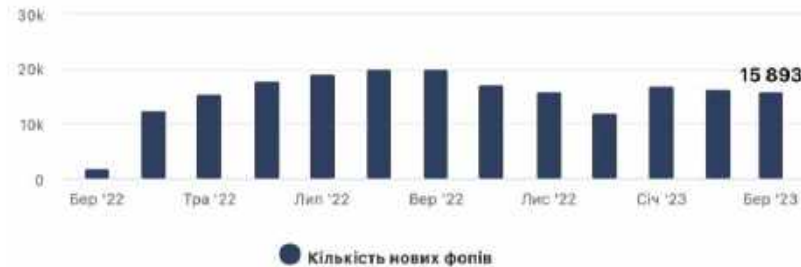
3. Зростання вартості виробництва: Воєнний конфлікт може призвести до зростання вартості виробництва через ряд факторів. Зокрема, підвищення цін на енергоресурси, обмеження постачання сировини та комплектуючих, збільшення витрат на охорону та забезпечення безпеки. Це може призвести до зменшення конкурентоспроможності малого бізнесу і погіршення його фінансового стану.

4. Втрата активів і інфраструктури: Війна призводить до знищення і пошкодження інфраструктури, а також втрати активів малого бізнесу. Завдані збитки можуть бути значними і потребувати великих витрат на відновлення. Це ставить підприємства у складне фінансове положення, оскільки вони змушені витратити кошти на відновлення активів замість розвитку бізнесу.

5. Політична та економічна невизначеність: Воєнний конфлікт супроводжується політичною та економічною невизначеністю, що ускладнює управління бізнесом і прийняття стратегічних рішень.

Бізнес-власники стикаються зі змінними правилами гри, непередбачуваними змінами законодавства та нестабільною ситуацією на ринку. Це робить планування і розвиток малого бізнесу надзвичайно складними завданнями.

Ще рік тому, на початку військових дій, деякий час реєстри не працювали, тому навіть відкрити ФОП було неможливо. Після відновлення можливості відкривати власну справу за допомогою Дії лише за першу добу було зареєстровано понад тисячу нових суб'єктів бізнесів. Вже у квітні їх кількість зросла удесятеро – до 12,6 тисяч справ. Відтоді кількість нових ФОП збільшувалася, сягнувши піку у вересні з 20,1 тисяч. Після невеликого спаду протягом осені та початку зими, ймовірно за все, пов'язаного з блекаутами та масовими обстрілами цивільної інфраструктури, на початку 2023 року кількість нових суб'єктів МСБ знову почала рости (рис. 1). Найбільшу кількість нових ФОП від початку повномасштабного вторгнення зареєстрували кияни – 29 тис. На Львівщині з'явилося 16,8 тис. ФОПів, замикає трійку Дніпропетровщина – 15,9 тис. нових бізнесів.

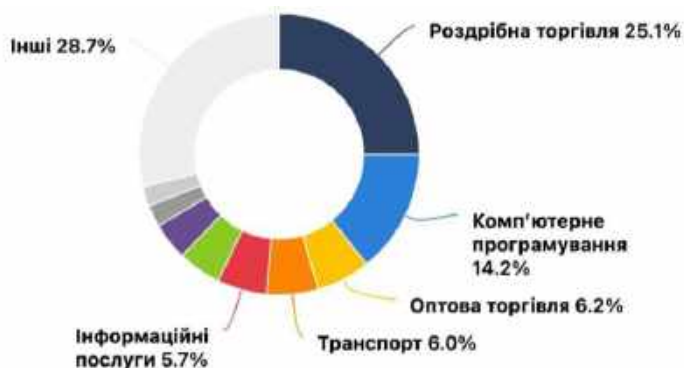

Рисунок 1 – Кількість нових суб'єктів МСБ у березні 2022 – березні 2023 р.

Джерело: за даними Опендатабот [1]

Війна змінила також й напрямки діяльності малого та середнього бізнесів. Так, перед початком повномасштабного вторгнення перше місце за кількістю реєстрацій нових ФОПів посідав КВЕД «Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність», а категорії «Надання інформаційних послуг» та «Надання інших індивідуальних послуг» обіймали третю та четверту позиції. Рік великої війни змінив ситуацію – у 2022 топ МСБ очолили ФОПи, пов'язані з торгівлею, посунувши програмістів на друге місце. Третє місце посідають справи у сфері оптової торгівлі

автотранспортом. Натомість інформаційні та індивідуальні послуги обіймають 5 та 7 місця у переліку відповідно (рис. 2).

Рисунок 2 – Топ-сфери із відкриття нових суб'єктів МСБ

Джерело: за даними Опендатабот [1]

Під час війни серйозним викликом для економіки країни є проблеми фінансового забезпечення МСБ в Україні. Щоб зменшити негативний вплив війни на малий бізнес, необхідні заходи підтримки, такі як надання доступного фінансування, створення сприятливого бізнес-середовища та політики, спрямованої на залучення інвестицій і збільшення попиту.

Інформаційні джерела:

1. Опендатабот. Аналітика. URL: <https://opendatobot.ua/analytics>
2. Мандич О. В., Науменко А. О., Устік Т. В., Науменко І. В. Фінансування бізнес-проектів через залучення інвестиційного та кредитного інструментарію. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022. Том 7. № 1. С. 135 – 142.